

МЕХАНІЗМИ СТРУКТУРУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ОСОБИСТІСТЮ

Папуча Микола Васильович¹

¹Доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та практичної психології, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5264-3241>

Researcher ID: S-1087-2018

UDC: 159.9.01

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовується, що внутрішній світ людини це саме світ – тобто єдине і структуроване утворення, що існує і розвивається за власною логікою і власними законами. Це саме цілісний світ, а не набір різноманітних психологічних і психічних якостей, станів, процесів та властивостей. Він ніякою мірою не є результатом відображення світу зовнішнього, хоча являє з останнім складну і дуже суперечливу єдність, опосередковану, безумовно, особистісно. З іншого боку, внутрішній світ людини це й не її „Я”. Останнє взагалі має бути визнане таким, що сучасною психологією вивчатися не може (адекватними будуть вирази: „Я маю внутрішній світ”, „в мене є внутрішній світ”, але не „Я - це і є мій внутрішній світ”). Навпаки, саме в області відносин Я і внутрішнього світу виникають найбільш змістовні, суперечливі і незрозумілі поки що проблеми. Доводиться, що „Я” не є ні суб’єктом, ні об’єктом ні особистості, ні внутрішнього світу, про нього зараз, на наш погляд, можна сказати лише те, що воно якимось чином взаємодіє з такими мегаутвореннями, як особистість та свідомість, але яким саме чином сказати неможливо. Наголошується, що внутрішній світ є цілісністю, яка структурована і структурується все життя, причому саме особистість даної людини є суб’єктом більшості структурованих актів (деякі з них, на наш погляд, відбуваються безсвідомо).

Ключові слова: особистість, механізм, структурування, внутрішній світ, любов, генеза, особистість.

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com

Copyright: © Mykola Papucha

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

Постановка проблеми. Ми не ототожнюємо поняття „особистість” і „внутрішній світ”. Більше того, по відношенню до власного внутрішнього світу особистість виступає як суб’єкт з його побудови і розвитку (Анцыферова, 1981). Останнє, щоправда, не так однозначно і чітко, але будемо мати час поговорити про це. На початку дуже важливо прокоментувати ряд істотних нюансів. Найголовніше: внутрішній світ людини це саме світ – тобто єдине і структуроване утворення, що існує і розвивається за власною логікою і власними законами. Це саме цілісний світ, а не набір різноманітних психологічних і психічних якостей, станів, процесів та властивостей. Він ніякою мірою не є результатом відображення світу зовнішнього, хоча являє з останнім складну і дуже суперечливу єдність, опосередковану, безумовно, особистісно. З іншого боку, внутрішній світ людини це й не її „Я”. Останнє взагалі має бути визнане таким, що сучасною психологією вивчатися не може (адекватними будуть вирази: „Я маю внутрішній світ”, „в мене є внутрішній світ”, але не „Я – це і є мій внутрішній світ”). Навпаки, саме в області відносин Я і внутрішнього світу виникають найбільш змістовні, суперечливі і незрозумілі поки що проблеми. „Я” не є ні суб’єктом, ні об’єктом ні особистості, ні внутрішнього світу, про нього зараз, на наш погляд, можна сказати лише те, що воно якимось чином взаємодіє з такими мегаутвореннями, як особистість та свідомість, але яким саме чином сказати неможливо.

Не можна, на жаль сказати, що внутрішній світ людини активно вивчається в психології. Принаймні, слід погодитися з Р.Меєм, який написав, що *Eigenwelt* – найменш досліджена і найбільш загадкова частина життєвого світу людини (Мей, 2001). І нам здається, що тут є дві основні причини. По-перше, сучасна психологія просто не вміє досліджувати цілісності такого рівня, як саме цілісності. Вона „сковзає” в редукціонізм, вивчає якісь складові шматочки, наївно, як зауважував І. Пригожин, надіючись, що сума знань про ці частини приведе „в глибину” складного цілого, де ми найдемо дещо зовсім просте й зрозуміле, яке й є підґрунтям цієї надскладної цілісності. Насправді ж це – черговий міф.

Друга причина більше стосується все ж вітчизняної психології: „віковичний” прес ідеї, що психічне є відображенням і більше нічим бути не може, помножений на страх субстанціальності, призводить до того, що дослідник просто не хоче цих проблем – так, очевидно, що у людини є світ внутрішнього психічного життя, настільки очевидно, що термін „внутрішній світ” став дуже часто з’являтися в літературі, але лише одиниці наважуються робити його предметом дослідження, більшість же схильна вважати цей вираз метафорою. Схоже, однак на те, що самі соціальні обставини існування людини примушують психологію серйозно поставитись до поняття і відповідного явища. Прислухаємось до авторитетної в світі людини, академіка Н. Моїсеєва, який говорить, що від питань

екології, технології, ми невідпорно повинні перейти до обговорення проблем еволюції внутрішнього світу людини. Знайти такий спосіб впливу на нього, щоб внутрішній духовний світ людини перетворився на її основу цінність. Саме тут, впевнений Н. Моїсєєв, лежить ключ до найголовнішого – збереження виду *Homo sapiens* на планеті. Але для того, щоб так впливати, треба хоча б мінімально знати об'єкт впливу, логіку його існування, закономірності розвитку тощо. В цьому, однак, розібратися нам не допоможе навіть екзистенціальна психологія і, взагалі, мабуть, не допоможе ніхто. Хоча, безумовно, можна і треба спиратися на мистецтво, філософію, релігію і той же здоровий глузд, але все це не є науковим апаратом (В. І. Вернадський) і може лише сприяти появі певних ідей. Між тим, варто спробувати і попрацювати з літературою.

Насправді, те, що ми називаємо „внутрішній світ” є далеко не лише у психологічних об'єктів. Насправді, як вже зазначалось, будь-який феномен життя і навіть більшість фізичних тіл мають своє внутрішнє і зовнішнє. Тож, існування зовнішнього і внутрішнього – це всезагальний принцип влаштування природи, і у відповідності з цим принципом особистість людини мало чим відрізняється від всіх відомих явищ і тіл. На увагу заслуговує рівень розвитку внутрішнього і чіткість розділення внутрішнього і зовнішнього в психіці людини. З іншого боку, ця проблема „зависає” через те, що, як уже було

сказано, абсолютно права Л. І. Анциферова, коли пише, що „в психології взагалі немає поняття внутрішнього світу” (Анциферова, 1981, с. 209).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Терміном „внутрішній світ” в контексті дослідження переживання в межах теорії діяльності оперує Ф. Ю. Василюк. Він вживає як родове поняття „життєвий світ”: „життєвий світ і є, власне, єдиним рушієм і джерелом життєдіяльності істоти, яка в ньому існує” (Василюк, 1984, с. 86). Не характеризує поняття, вирішуючи суто власні завдання, автор пропонує вибудовувати „типологію” життєвих світів, яка виходить в нього, на наш погляд, досить-таки вільною і формально-зовнішньою, але, дійсно, допомагає частково вирішити поставлені проблеми. Ф. Є. Василюк виділяє в своїй типології „зовнішній світ”, який наділяє такими якостями, як „легкий” і „важкий”, та „внутрішній світ”, який наділяється якостями „простоти” або „складності”. Ми не будемо висловлюватись відносно правоти і змістовності автора (повторюємо: він вирішує суто власно поставлену і, на той час, доволі таки неочікувано складну проблему). Але саме через цікаві думки автора стосовно переживання, нам необхідно знайомство з його концепцією внутрішнього світу. Ф.Є.Василюк пише: „Але цілком можливо помислити таку істоту, яка має одну-єдину потребу, одне-єдине відношення до світу. Внутрішній світ такої істоти буде простим, все її життя буде складатися з однієї дія-

льності”(Василюк, 1984, с. 87). „Помислити” можна майже все, але таку істоту навіть тільки помислити надзвичайно складно. Автору потрібна точка відліку, він її знаходить. Але, на жаль, тут ми нічого не визнаємо про внутрішній світ людини. Ф.Ю.Василюк вважає: „...життєвий світ є предметом типологічного аналізу. Він має зовнішній та внутрішній аспекти, означені відповідно як зовнішній і внутрішній світ”(Василюк, 1984, с. 89). Ми готові посперечатися з автором з приводу „аспектів” (тим більше, що він далі посилається на К.Левіна (Левин, 2001), а у останнього дані утворення зовсім не розглядаються як аспекти чогось третього”). Але не це тут головне – слід все ж зрозуміти, що для автора є „внутрішній світ”. Незрозумілим залишається також, чому Василюк вважає „психологічний світ” (він використовує термінологію К.Левіна), - відпочатково гомогенним?

„Під внутрішнім аспектом психологічного світу (або внутрішнім світом) мається на увазі внутрішня будова життя, організація, сполучання і пов’язаність окремих його одиниць. (При цьому ми відволікаємось від органічних, натуральних, чисто біологічних зв’язків між потребами)” (Василюк, 1984, с. 92). Тут таки Ф.Ю.Василюк уточнює поняття простоти: „Простота, строго кажучи, повинна розумітися як відсутність надорганічної структурованості і сполучальності окремих моментів життя. Навіть за наявності у суб’єкта багатьох відношень зі світом, його внутрішній світ може залишатися простим у випадку аморфного

злиття його відношень в одну суб’єктивно нерозчленовану єдність або ж у випадку повністю ізольованої відділеності їх одне від одного, коли кожне відношення реалізується суб’єктом так, як якби воно було єдиним. В першому випадку психологічний світ являє собою ціле без частин, в другому – частина без цілого”(Василюк, 1984, с. 93).

Як бачимо, автор все ж-таки дає цілком коректне і змістовне визначення внутрішнього світу. Але, з іншого боку, ми недаремно навели таку велику цитату. В висловленому багато незрозумілих і не вирішуваних суперечностей. Ну, по-перше, жорстко відмежовуючись від біологічної складової, Василюк повністю перекреслює ідею Виготського про психологічні системи (Выготский, 1982). Ми хочемо ще раз підкреслити: саме тут Лев Семенович знаходить принцип і механізм співіснування в окремій людини психічного і біологічного, і цей принцип полягає не в тому, що вони якось взаємодіють і якось впливають одне на одне, а в тому, що в людині ці два начала утворюють водночас і суперечливу і сполучальну і споріднену єдність, і ця єдність – є психологічною системою, фактично предметом психології. Розриваючи її штучно, на користь власним науковим інтересам, Ф. Ю. Василюк непомітно вводить аспект редукції і знову кидає психологію на безпомічне „плавання” між феноменологією з її „чистою свідомістю” і рефлексологією. Ми не бачимо в цьому сенсу. На наш погляд, внутрішній світ людини є складною саме психологічною (за Виготським) сис-

темою і органічно поєднує в собі психічні та біологічні складові людини як культурної, соціальної, але ще й живої істоти.

З приводу „удаваності” простоти внутрішнього світу, позицію автора дуже просто прокоментувати. Ті два випадки, що описані, не можуть бути життям (так не живуть навіть важкі психічно хворі люди (див. Виготський – „Клініка і педологія...”). Що ж тоді? Внутрішній світ має тенденцію до спрощення? А чому це спрощення, якщо і якийсь період існує тільки одне відношення (солдат на фронті, наприклад). Не вдаючись тут в довгу полеміку, зазначимо лише, що, на наш погляд, дуже невдало автором вибрані терміни – означення внутрішнього світу. „Простота – складність” – це не для даної психічної реальності, адже вже у немовлят, за сучасними емпіричними даними, внутрішній світ суперскладний. Нам взагалі здається, що дане поняття не типологізується, як не типологізується, скажімо, поняття „особистість”.

Між тим, при всіх наших незгодах, ми віддаємо данину тонкості і професійності відчуття Ф. Ю. Василюком проблеми і предмету дослідження. Це виявляється, скажімо в тому, що він надає дуже (адекватно) великого значення часовому виміру внутрішнього світу, називаючи, цілком справедливо, його хроно-топом (Василюк, 1984, с. 93). Він пише: „Внутрішній аспект хронотопу описує структурованість внутрішнього світу, тобто наявність або відсутність „сполучальності” під контрою ми розуміємо суб’єктивну об’єднаність

різних одиниць життя. „Сполучальність” виражається у зв’язаності між собою різних життєвих відносин у внутрішньому просторі. В часовому аспекті „сполучальність” означає наявність суб’єктивних зв’язків послідовності між реалізацією окремих відношень”(Василюк, 1984, с. 93-94).

Ми б хотіли запозичити у Ф. Ю. Василюка термін „сполучальність” і висловити гіпотезу, що внутрішній світ структурується і переструктурується саме за принципом (способом) сполучальності.

Сполучальність – особливий тип зв’язку між складовими чогось цілого, в якому ці складові залишаються цілісно-непошкодженими, самостійними, і в той же час можуть функціонувати тільки у випадку зв’язку з такими ж функціонально-незалежними цілісностями. При цьому, сполучання можуть бути різними, багатомірними і динамічно-змінними. Якщо схопити поглядом дослідника відомі психічні явища та способи їх функціонування, ми переконуємось дуже швидко, що всі вони пов’язані саме сполучально. Саме цей тип зв’язку пояснює і забезпечує величезну кількість властивостей психічного (чому, наприклад, акт пізнання є єдиним актом, в якому мають представництво всі відомі пізнавальні психічні процеси, а також і мотиваційно-емоційні, але вони не переходять одне в одне, залишаючись самостійними, хоча в такому, самостійному вигляді їх функції стають дуже збідненими, обмеженими). Отже, на нашу думку, внутрішній світ людини об’єкти-

вно і суб'єктивно є завжди складним. А складність внутрішнього світу, як цілком справедливо відзначає Ф.Ю.Василюк, – це сполучальність окремих його одиниць і структурованість у внутрішньому просторі і часі. „З просторової сторони сполучальність виступає як симультанна зв'язаність відношень, тобто здатність тримати в полі внутрішнього зору одночасно два і більше відношень, що феноменологічно виражається як „те” і „це”. В часовому аспекті сполучальність означає наявність між відношеннями зв'язків послідовності „спочатку – потім”(Василюк, 1984, с. 117-118). Але це – лише один аспект внутрішнього світу.

В. Д. Шадриков визначає внутрішній світ людини таким чином: „Внутрішній світ людини являє собою потребово-інформаційну субстанцію, яку можна розглядати як душу людини в її науковому розумінні”(Шадриков, 2006, с. 10). Автор дає розгорнуту характеристику свого розуміння, зазначаючи, зокрема, що „реальний світ внутрішнього життя людини формується, живе і розвивається за певними законами, які обумовлені структурними відношеннями його частин” (Шадриков, 2006, с. 12). Ми б підкреслили цю думку, додавши, що внутрішній світ є цілісністю, яка структурована і структурується все життя, причому саме особистість даної людини є суб'єктом більшості структурованих актів (деякі з них, на наш погляд, відбуваються безсвідомо). Для В.Д.Шадрикова є абсолютно очевидним: „Ми ж ще раз підкреслимо, що внутрішній світ

починає формуватися з переживання людиною самої себе, власних органічних відчуттів”(Шадриков, 2006, с. 15), а предмети зовнішнього світу зв'язуються з переживаннями і наділяються особистісним сенсом, в такому вигляді займаючи своє місце у внутрішньому світі (Шадриков, 2006, с. 15). Нам залишається до цього лише додати, що „зв'язуються” з переживаннями вони через враження від них, і уже враження повноцінно переживаються в нашому сенсі слова. Автор зазначає: „Переживання людини пронизують всі ідеальні компоненти психічної діяльності. Це стосується і образів сприймання, і інформації пам'яті, і процесів вирішення життєвих ситуацій і діяльнісних завдань. Іншими словами, всі ідеальні компоненти психологічної системи діяльності пов'язані з переживаннями. Отже, вся інформація, що складає зміст внутрішнього світу буде пронизана переживаннями (Шадриков, 2006, с. 10) (тут хочеться навести слова О.Ф.Лосева про те, що все внутрішнє має сенс, внутрішнє – це і є сенс (Лосев, 1990)).

З точки зору взаємодії з зовнішнім світом і з людиною, її Я, слід відзначити, що внутрішній світ існує у відносній самостійності і від однієї, і від іншої інстанції (в цьому ми дещо розходимося з В.Д.Шадриковим). І якщо взаємодія з зовнішнім життєвим світом прописана авторами, починаючи від К.Левіна в його топологічних моделях (Левин, 2001), то взаємодія з Я залишається проблематичною і невирішеною (в основному тому, що її просто

не торкалися).

В.Д.Шадріков пише: „Внутрішній світ виникає через сприйняття суб’єктом його власних потреб і переживань, і в подальшому своєму існуванні є невідділеним від потреб і переживань конкретної людини. Переживання життя (з внутрішнього боку) і є плин змін внутрішнього світу, в кожен момент життя вплетений в реальні дії і вчинки, і таким, що забезпечує ці дії та вчинки. На основі сказаного можна зробити висновок, що внутрішній світ людини – це живий світ і потребово-емоційно-інформаційна субстанція, що представляє внутрішній світ – це жива субстанція. Можна сказати, що ця потребово-емоційно-інформаційна субстанція і є душа людини» (підкреслено автором) (Шадриков, 2006, с. 21). В даному випадку ми не згодні з автором, ми просто не ставили б питання таким чином. Але і обійти його непомітно, вивчаючи внутрішній світ і переживання, ми не можемо. І взагалі, з душею в психології пов’язано надто багато чого, починаючи від самого терміну – „психологія”, як знання про душу. Взагалі, легше всього було б вийти з положення в стилі К.-Г.Юнга, коли він відповів на питання про зв’язок тілесного (фізичного) і психічного у людини. Юнг тоді сказав красиво і правильно – цей зв’язок, його вивчення – предмет метафізики, а не науки, наука не розрахована на те, щоб вивчати такі речі, тому я, як представник науки, визнаю цей зв’язок, виходжу з його наявності в своїх дослідженнях, але – не досліджую (Юнг, 2003). Проте, в даному ви-

падку ситуація дещо інша і складніша. Як бути, наприклад, з думкою С.Л.Франка? „Майбутній історик нашої сучасної духовної культури, вірогідно, з подивом відмітить як одну з найбільш характерних її ознак відсутність в ній якогось визначеного і принципового вчення про сутність людської душі і про місце людини і її духовного життя в загальній системі цілого” (Франк, 1995, с. 6). І далі: „Прекрасне визначення „психологія” – вчення про душу було просто незаконно викрадене і використане як титул для зовсім іншої наукової галузі і воно викрадене так ґрунтовно, що коли тепер розмірковуємо про природу душі, про світ внутрішньої реальності людського життя як такого, то займаємось справою, якій суджено залишитися безіменною або для якої треба придумувати якийсь нове визначення” (Франк, 1995, с. 8). Подібні думки неодноразово висловлював М.М.Бахтін (Бахтин, 1972), Ф.М.Достоевський (Документи по истории..., 1922), інші мислителі. То чи є внутрішній світ душею людини? В.Д.Шадріков стверджує, що так, це одне й те саме. У нас з цього приводу є сумніви і власні міркування. Ми спробуємо їх викласти межево коротко і максимально зрозуміло, відчуваючи, з одного боку, велику відповідальність, а з іншого – легкість „сповзти” в тисячолітню дискусію...

Вказані постаті (С.Л.Франк і багато інших) цілком справедливо незадоволені психологією, з якої у певні часи почали зникати як об’єкт вивчення – вищі почуття, вищі моральні цінності, смисли, життєві мотиви і багато

іншого, що, в принципі, складає людське життя і робить людину людиною. Натомість залишився якийсь химерно-незрозуміло, як і для чого отриманий „потік свідомості”, запам’ятовування безсмыслених речей, а з іншого боку – багато стимулів і реакцій, а потім ще й інстинктів, що вже зовсім робило людину несхожою на свій живий прототип. Більша частина вказаних речей не повернулася в психологію й досі, натомість читаємо і чуємо багато „плачу” щодо перманентної психологічної кризи. Цілісність психіки людини порушено і це особливо погано, трагічно для психолога-практика (вірніше, його клієнтів).

З іншого боку, термін „логос” зовсім не обов’язково передбачає наукове знання. Наука із своїми закономірностями і власним апаратом – конче необхідний атрибут розвитку суспільства, але вона, на жаль, не безмежна. Вона не може охопити, не має методів і методологічних позицій пізнання багато чого, дуже потрібного. І ці знання до певного часу існують як знання міфологічні, житейські, релігійні, філософські тощо. Здається, категорії „душа”, „дух” схоплюють і представляють ту частину реальності, яка не може бути об’єктом сучасної науки (і людині, в принципі, вистачає інших знань про це, гірше те, що їй стає це нецікавим). Розвиток психології як науки вбачається в спробі здійснення цілісного підходу до психічного життя, врахування при цьому всього його різноманіття (а не лише рефлексії і плину свідомості). Тому, спроба зробити предметом наукового (теоретичного і емпіри-

чного дослідження) внутрішнього простору існування психіки (внутрішнього світу), як упорядкованої складноструктурованої цілісності всіх рівнів і типів психічного, як система динамічної, що самоорганізується і саморозвивається – це безумовний прогрес психології. Але ні душа, ні дух (які от десь уже поруч) вивчені сучасною наукою, як наукові явища бути не можуть. Тому, в стилі В. Д. Шадрикова визначимося – внутрішній світ людини не є її душею, він є проявом і результатом діяльності природи людської душі, людського духу, він є складноорганізованою цілісністю і, безумовно, субстанціональністю, але він, безумовно, не є душею людини.

Те, що це – ближче до неї – правда і видно хоча б по тому, які методи і методологічні підходи треба розробляти і застосовувати – складні, незвичні, іноді такі, що їх ніколи й ніхто не вважав за наукові, здатні давати об’єктивні дані.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Книга В. Д. Шадрикова (Шадриков, 2006) – єдина на пострадянському просторі монографія, повною мірою присвячена проблемі внутрішнього світу. Ми одразу хочемо висловити автору вдячність за вчасну актуалізацію проблеми і за ґрунтовність та систематичність аналізу. Хоча багато в чому ми маємо іншу точку зору і чітко намагаємось провести нашу вихідну методологічну позицію: головне полягає у тому, щоб довести, що внутрішній світ людини – структурована психологічна єдність, яка мо-

же підлягати науковому дослідженню сучасною психологією. Головним чином, саме на цьому обрії у нас розбіжності з автором, який часто постулює положення, не підтвержені емпіричною наукою. І хоча у нас теж не так вже й багато цих підтверджень, це дає можливість діалогізувати. Так, в розділі, присвяченому розвитку внутрішнього світу, В. Д. Шадриков пише: „Підкреслимо: внутрішній світ починається з переживань, зовнішній світ – вторинний. У своєму внутрішньому світі дитина замкнута на себе. Вона для себе – весь світ, все останнє – для неї. Так формується егоцентрична позиція дитини. Внутрішній світ є первинним по відношенню до зовнішнього” (Шадриков, 2006, с. 32). Уже далі автор веде компетентну розмову про спільну діяльність, про роль дорослої людини. Нам важко згодитись з автором, хоча важко... і не згодитись.

Мета статті – представлення результатів аналізу механізмів структурування внутрішнього світу особистістю.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. Якщо виходити з нашого розуміння внутрішнього світу і переживань, якщо врахувати останні емпіричні дані пренатальної і дитячої психології (напр., Д. Стерна), можемо доволі легко погодитись з Шадриковим щодо первинності внутрішнього світу. Але... чи така вже й важлива сама по собі первинність, коли нас, насправді, цікавить його генезис? Ми можемо навести дуже

багато загадок „що первинно”, з дуже давніх часів, показати, як вони залишаються без відповіді, і як вона виявляється, по суті, непотрібною (хоча й цікавою)... Якщо говорити по суті справи, нас приваблюють позиції перинатальної психології, своєрідно експлікованої в генетичній психології С. Д. Максименком та М. В. Папучею (Максименко, Папуча, 2005). Дитина, а отже всі її „складові” (в тому числі і внутрішній світ), безумовно, первинна відносно світу, в якому їй доведеться жити. Але з’являється вона як твір двох люблячих істот і світу їх життя (а академік В. В. Давидов колись усно підкреслив, що дитина з’являється тоді, коли у цих люблячих істот виникла думка про неї і почуття щодо неї). Фізично її ще нема, але духовно, ідеально (а отже – цілком об’єктивно) дана істота уже існує. І її світ є твором багатьох світів – внутрішніх світів люблячих людей, соціального світу їх життя, світу біології, нарешті, світу духу. Дитина, на наш погляд, народжується – з цим. Тому вона й починає, як переконливо показує Стерн, вже в перші години переживати своє Я. Звідси – сні, що їх бачать діти в пренатальному і перинатальному стані, звідси – пам’ять, впізнавання тощо. То як відповідати В. Д. Шадрикову? Ми б спробували відповісти так: немає, насправді, світу первинного, вторинного і т.д. Є один світ, в якому ми живемо, і який живе в нас. Але в нас він потрапляє дуже складним шляхом, а зовсім не відображаючи після фізичного народження світ зовнішній (ми схемати-

чно описали цей шлях). Інша справа, чи є він, власне, світом, тобто упорядкованою структурованою цілісністю? Те, що внутрішні подразники (потреби) за Шадріковим, для дитини є первинними – неправда – і вони, і зовнішні, однаково актуальні, гострі і незрозумілі, і первинні. Але ж чи є в неї світ психічного життя?

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми можемо висловити лише гіпотезу, яка, втім, буде спиратися на емпіричні факти і загальні закономірності існування складної системи з високою нелінійністю, що саморегулюється (такою системою, безумовно, є особистість людини).

Звучати ця гіпотеза може вельми парадоксально і неочікувано: внутрішній світ даної конкретної особистості є довічним, як довічною є особистість і різних формах її існування. При цьому, біологічне життя людини, дійсно є „тільки мить між минулим і майбутнім” її існування. І весь час існування зберігається тісний контакт світів – зовнішнього і внутрішнього, а сполучальний характер цього зв'язку виводить далеко за межі власне наукового пояснення питань, що з них що відображає і породжує. При одночасному і відносно самостійному існуванні – це один, Єдиний Світ. Можна, звичайно, говорити про термінальні моменти, але розмова ця не дуже буде нагадувати наукову, оскільки відсутні емпіричні дані. Початок зародження внутрішнього світу не співпадає з біологічним початком розвитку організму людини (заплідненням). В нормі (наявність взаємної любові двох осіб)

він випереджає запліднення і з'являється у внутрішньому світі майбутніх батьків як відгалуження світу зовнішнього та внутрішнього світу кожного з них. Має, при цьому, виключно духовно-ідеальний, але реально існуючий, тобто, уже об'єктивний характер. Перехід внутрішнього світу виключно в такий стан пов'язаний з фізичною смертю людини. Він (внутрішній світ) продовжує існувати в творах, документах, а головне – в пам'яті людей.

Розвиток внутрішнього світу людини, безумовно, починається в пере- і пренатальному періоді і про це ми теж можемо висловити лише гіпотезу – йде накопичення досвіду, поява психічних функцій, але світ, як структурована цілісність – відсутній. Початок його існування практично співпадає з фізичним народженням людини. Абсолютною умовою при цьому є діалогічний контакт дитини з дорослими людьми і з фізичним оточенням. Якщо дуже коротко – в цьому контакті переживання набуває знакового характеру, стає активним, в сенсі – починає структурувати внутрішній світ. Останнє доводять численні експериментальні дані. Але говорити про процес структурування внутрішнього світу буде логічніше, якщо спочатку визначитись з терміном „структура”. Поняття це має настільки довгу і відому історію в психології, настільки різномірно пояснено і інтерпретовано, що ми наважимося не повторювати відоме, а викласти одразу свою концепцію структури і структурування цілісності.

Українська авторитетна дослідниця

Т.М.Титаренко вважає: „Очевидно, людина водночас перебуває в кількох світах, простих і складних, матеріальних і ідеальних, минулих і теперішніх. Штучною була б спроба просто демонструвати полярність зовнішнього і внутрішнього світів, адже їх поєднання, співвіднесення набагато складніше...” (Титаренко, 2003, с. 17). Далі вона наводить думку Г.В.Ф.Гегеля про те, що дійсний світ – це водночас і світ зовнішній, і світ внутрішній (Гегель, 1977). Ми не знаємо „точку відліку Гегеля” (можливо, він мав на увазі, що є щось таке, по відношенню до чого наш зовнішній світ є внутрішнім). Але нам дуже імпонує постановка питання М.Т.Титаренко, в частині відмови від штучності і дуже складних зв'язків зовнішнього і внутрішнього світів і ми це спеціально зазначали). Автор ретельно аналізує науково-філософські, релігійні погляди, уважно розглядає різноманітні аспекти світу – соціальні, екзистенційні, індивідуальні, вольові. Дуже високий рівень фаховості викладу захоплює своїм гуманізмом і близькістю проблеми до життя звичайної людини: „Ми децентровані або навіть поліцентровані, оскільки ті, кого ми любимо, значать для нас нескінченно більше, ніж ми самі. Наш світ трагічний, позаяк у ньому кожен причетний до буття-всуперчсмерті не лише завдяки інстинкту самозбереження, але й у більш глибокому смислі – всупереч смерті того, кого він любить і хто для нього значить нескінченно більше, ніж він сам” (Титаренко, 2003, с. 20). Ми бачимо тут дуже важливу тезу про те, що діалог внутріш-

ніх світів людей, що знаходяться у Я-ТИ відношенні (Бубер, 1992), виявляється не лише способом їх взаємодії, а взагалі єдиною формою життя і виживання кожного з них. Дуже цікавими і змістовними є думки Т.М.Титаренко щодо багатомірності світу людини, „якої ми навіть не можемо собі уявити” (Титаренко, 2003, с. 20). Насправді, зараз, завдяки розвитку і проникненню ідей синергетики в психологію, це уявити вже можна, але правдою буде те, що ми не знаємо, що з цим робити..., як його досліджувати емпірично.

Т.М.Титаренко наводить дивовижну думку російського філософа М.О.Бердяєва: „Дивно, що цей світ не здавався мені безмежним, нескінченним, навпаки, він мені здавався обмеженим порівняно з безмежністю і нескінченністю, що розкривалася в мені” (Титаренко, 2003, с. 39). Далі автор наводить тонкі спостереження М.О.Бердяєва, який „ніколи не відчував себе часткою об'єктивного світу, завжди переживаючи ядро свого світу поза цим світом, стикаючись з ним лише на периферії. Він жив з дитинства у світі, який не був схожим на світи інших... Завжди була дистанція між ”Я” і „не-Я”, яка примушувала страждати” (Титаренко, 2003, с. 22). Філософ вкрай негативно ставився до соціальної адаптації. „Можливість „уписатися” в реальність сприймалася ним як відчуження, джерело полонення...” (Титаренко, 2003, с. 22). Перераховане, погодьтесь, дуже знайоме кожному з нас, а з приводу „уписування” ситуація виявляється дуже складною, що ми намагалися по-

казати.

Але світ-таки поляризується, це – перше, і друге дуже важливе: ми згодні з Бердяєвим, який не вносить „Я” ні до якого світу. Т.М.Титаренко пише про це досить визначено: „Людське „Я”, за М.О.Бердяєвим, переживає себе як перетин двох світів, причому „цей світ” сприймається як несправжній, не первинний і не остаточний, зате світ інший – як реальний і справжній” (Титаренко, 2003, с. 22) (підкреслено нами – М.П.).

Дуже яскраві і змістовні думки, однак, зіштовхуються з суперечностями (коріння яких проростає все ж таки від методу самопостереження, який, хай і геніально, використовував філософ). Зрозуміліше це стане після наведення ще однієї думки М.О.Бердяєва: „Об’єктивований світ не є справжнім реальним світом, це лише стан справжнього реального світу, який може бути змінний. Об’єкт є породження суб’єкта. Лише суб’єкт екзистенціальний, лише у суб’єкта пізнається реальність” (Бердяєв, 1930, с. 39). (Схожі ідеї висловлені свого часу С.Л.Франком (Франк, 2003)).

Ми вже говорили і наполягаємо: якщо включати аспект генези внутрішнього світу (а не включати його в наукове дослідження було б неприпустимо безграмотно), ситуація уявляється дещо іншою. В тому-то й справа, що в психології чомусь так склалося, що більшість явищ (особливо, чомусь, глобально-структурного порядку) пояснюються без врахування їх генезису. А в такому вигляді яви-

ща, як помітив ще Л.С.Виготський (Виготский, 1982), виявляються „застиглими” і закритими для дослідника (просто тому, що згорнутість і закритість – властивість структур вищої психіки). Отримані при цьому емпіричні дані, взагалі-то мало відповідають дійсності, оскільки ми все рівно „додаємо” процес їх розвитку, але додаємо не науковим способом, а з власного досвіду, філософсько-релігійних побудов та історичних паралелей. Що ж, слід констатувати, що ми так і не навчилися науково досліджувати розвиток... Тому і виходить, що внутрішній світ „за об’ємом” більший за зовнішній... (і це відчувається цілком об’єктивно буквально кожною людиною, а не лише тільки філософом Бердяєвим). Наше уявлення – теж гіпотеза, адже психологія не має можливості вивчити емпірично ті етапи онтогенезу, про які йшлося. Вона має, на наш погляд, деякі позитиви, які прокоментуємо. Головне, на наш погляд, полягає у тому, що ідея розвитку, становлення дозволяє відслідкувати динаміку і зміст утворення внутрішнього світу людини і, тим самим, дати набагато більш адекватну картину його будови і функціонування. Які факти дали нам можливість запропонувати таку гіпотезу? Вони – дуже різні і взяті з різних галузей людського життя і наукової думки зокрема. Безумовно, вся ця історія двох люблячих людей відбувається у світі зовнішньому, у життєвому зовнішньому світі кожного з них. І внутрішні життєві світи цих людей не відокремлені один від одного і від світу зовнішнього, а сполучені між собою і

утворюють єдність. На якомусь етапі їх життя їхній любові виявляється мало їх двох – переживання любові перестає бути завершеним і вимагає такого завершення. Цим завершенням (цим „піковим переживанням” – міг би сказати А.Маслоу) є втілення (цілісне втілення!) їх один в одного з появою результату цього втілення – спільного твору, нової людської істоти, людини. Цей процес може йти по-різному. Може – так, як говорив В.В.Давидов – спочатку виникає ідея, думка, бажання і це вже є виникненням внутрішнього світу дитини (від Платона - ідеальне цілком може існувати об’єктивно). А може бути й по-іншому: любовна пристрасть (**якщо це – любов!**) у кожного з люблячих має періодичну тенденцію до різкого підйому. Мобілізація всіх сил організму з тим, щоб на найвищій точці отримати те переживання, що має створююче-породжуючий характер. І таке „створення” людини є вище, на що здатні люди (але вони можуть про це не говорити заздалегідь – вони просто дуже і посправжньому люблять). Саме в цей момент всі сили двох – фізичні, духовні, моральні, психологічні небувалим чином активізуються і об’єднуються, виплескуючись у твір любові – початок дитини.

Повторимо, звичайно, це гіпотеза. Але ми намагалися врахувати всі фактори, в тому числі й ті, які давно емпірично підтвержені. Йдеться про те, що акт любові (тілесний, сексуальний акт) має не лише духовно-психічну, але, головним чином і точніше кажучи – психологічну (за Виготським), тобто – психо-

біологічну складову (зазначимо в дужках, що логіка Виготського робить зовсім непотрібним такий модний зараз термін як „психосоматика”, чи не правда?) В цьому сенсі, нова людина не з’являється, а створюється і, одночасно продовжує розвиток двох існуючих людських істот. Об’єднуються не лише біологічні носії (клітини, органи, гени тощо), а й те, що вони, власне несуть – інформація і енергетика двох. Їх, правда, ще не відомо, в яких одиницях виміряти, але абсолютно очевидно і об’єктивно – нова жива самостійна клітина вже має те, що можна назвати внутрішнім світом і він, на початку, складається з суми двох клітин. В нього входять як структури (біологічні), так і психологічні (психо-біологічні), так і духовні компоненти.

Висновки з проведеного дослідження. Те що описано – проблематика „стику” психології і молекулярної генетики. Свого часу, В.І.Вернадський визнавав, що сучасна наука буде розвиватися найбільш активно і продуктивно не за напрямками, а, якраз, за проблемами, які можуть складати вузол різних наук. Нам здається – перед нами такий вузол. Тут ще все треба вивчати і доводити і генетикам, і психологам. Зокрема, ми акцентуємо значення любові в акті створення дитини, тож треба спробувати довести, якщо таке створення відбувається без любові (на жаль, це буває, не так вже й рідко), це якимось чином, за якими механізмами буде впливати на якість життя дитини (якість існування складної системи з високою не лінійністю, що здатна са-

морозиватися і самоорганізовуватись). Це обов'язково буде доведено, адже що стосується любові, її ролі в житті і розвитку, висловлювались багато людей, і мабуть ми здивуємо читача, привівши з цього приводу думки О.М.Леонтьєва. В одній з своїх лекцій, присвяченій фундаментальним потребам людини, він діалогізує з Р.Шовеном (Леонтьєв, 2007). Спочатку О.М.Леонтьєв наводить думку Шовена: „Коли ми говоримо про біологічні основи людських потреб, чи там ми дивимось, чи там ми їх бачимо? А можливо, у людини якраз треба дивитись на іншу базу? Чому головним виявляється подавлення якихось інстинктивних сексуальних потягів? Можливо, страшніше розрив зв'язку, прив'язаності? Втрата! Може, це і є дефіцит? І можливо, навпаки, розвиток – це придбання себе в іншому?” О.М.Леонтьєв пише: „І з'являється на сцені любов. Цікаво? Цікаво. Чи можу я згодитись з позиціями цього автора? Я можу згодитись, що це симптоматично і містить в собі якусь велику, не натуралістичну в спрощеному сенсі цього слова, приводу, а якусь правду велику. Справжню, яка дозволяє зрозуміти дуже багато такого, що здається суперечливим і незрозумілим. І ненатуральним” (Леонтьєв, 2007, с. 413).

Дуже коротко (як приклад) характеризуючи з цієї точки зору підлітковий вік, О.М.Леонтьєв приходять до висновку, що провідною потребою підлітка є „ось ця потреба в близькості. Тільки не в формі інтимно-

тілесної близькості немовляти. Але й не в формі статевої близькості, що надходить пізніше, десь щось підсумовуючій і фіксуєчій. А от в цій близькості, я не побоюся сказати, душевній, спірітуальній. Ви подивіться, як цікаво змінюються листи. Їх зібрано десятки тисяч і співставлень по вікових періодах, починаючи з листів описових, потім з'являються листи ліричні. Потреба поділитися, спілкуватися, щось побачити в людині. Самого себе через свого друга побачити, пізнати” (Леонтьєв, 2007, с. 423). Ми б сказали – поєднати свої світи, пережити світ іншого, пережити динаміку поєднання і роз'єднання – це є розвиток і становлення власного внутрішнього світу, особистості (О.М.Леонтьєв: „...взнавання себе в іншому, становлення себе через інших людей” (Леонтьєв, 2007, с. 422)). Власне, йдеться про діалогізм як форму існування і становлення внутрішнього світу.

Продовжуючи аналізувати Р.Шовена, О.М.Леонтьєв звертає увагу на немовля чий вік, і приходять до висновку, що, якщо вже шукати біологічні бази, то точно не в їжі. Р.Шовен так формулює це: „Породження любові немовляти не живиться молоком” (Леонтьєв, 2007, с. 424). О.М.Леонтьєв: „Молоко є бажаним, але любов до матері не живиться молоком... якщо шукати перехід біологічного в соціальне, то ось він ключ, ось місток. Людина народжується з дуже сильно вираженою, первинною, самою першою потребою в оточуючих людях (з любов'ю до них і

це – соціальне, - М.П.). В спілкуванні. В близькості... Це – сильніше всього. Немає конкуруючих стимулів, цей – найсильніший” (Леонт'єв, 2007, с. 424). О.М.Леонт'єв не робить висновків, визнаючи дискусійність і суперечливість даних поглядів радянській доктрині. Але він пише: „Я обмежусь тим, що хід ідеї містить в собі якусь правду і є симпатичним” (Леонт'єв, 2007, с. 424). Можна лише з вдячністю прийняти аналіз О.М.Леонт'єва і особливо подякувати його за мужність. Але якщо це – дійсно правда? Якщо любов має таку могутню породжуючу і формуючу силу, і починає вона діяти задовго до того, як немовля з'являється в цьому світі (зовнішньому для нього)?

Перспективами подальших досліджень є проведення емпіричних досліджень в руслі ідей культурно-історичної теорії Л. С. Виготського, які допомогли б уточнити психологічні механізми структурування внутрішнього світу особистістю.

References :

- Ancyferova, L.I. (1981). K psihologii lichnosti kak razvivajushhejsja sistemy [Towards the psychology of personality as a developing system]. *Psihologija formirovanija i razvitija lichnosti [Psychology of personality's forming and development]*. Moscow, Russia: Nauka. Pp. 3-19.
- Bakhtin, M.M. (1972). *Jestetika slovesnogo tvorcestva [The aesthetics of literary creativity]*. Moscow, Russia.
- Berdyayev, N. (1930). *Problema cheloveka [Man's problem]*. Put' [The Way], 50, 12-26.
- Buber, M. (1992). Ja I Ty [Me and You]. *Kvintjessencija. Filosofskij al'manah 1991 goda [Quintessence. The philosophical almanac of 1991]*. Moscow, Russia: Politizdat. Pp. 294-370.
- Dokumenty po istorii literatury i obshhestvennosti [Documents on the history of literature and society]. (1922). Vyp. 1. [Vol. 1]. F.M. Dostojevskij [F.M. Dostoevsky]. Moscow, Russia.
- Frank, S.L. (1995). *Predmet znaniya. Dusha cheloveka [The subject of knowledge. Man's soul]*. St.-Petersburg, Russia: Nauka.
- Frank, S.L. (2003). *S nami BOG [God is with us]*. Moscow, Russia: act.
- Hegel, G.W.F. (1977). Fenomenologija duha [The spirit's phenomenology]. *Jenciklopedija filosofskih nauk [The encyclopedia of philosophical sciences]*. Vol. 3. Moscow, Russia.
- Jung, K.G. (2003). *Simvolicheskaja zhizn' [The symbolic life]*. Moscow, Russia: Kogito-centr.
- Leontiev, A.N. (2007). *Lekcii po obshhej psihologii [Lectures on general psychology]*. Moscow, Russia: Smysl, Academia.
- Lewin, K. (2001). *Dinamicheskaja psihologija: Izbrannye trudy [Dynamic psychology: Selected works]*. Moscow, Russia: Smysl.
- Losev, A.F. (1990). *Philosophia imeni [Phylosophy of name]*. Moscow, Russia: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta.
- Maksimenko, S.D., Papucha, M.V. (2005). Osobistist' pochinaet'sja z ljubovi [Personality begins with love]. *Osobistist' v psihologichnih doslidzhennjah. Teksti [Personality in psychological investigations. Texts]*. Ed. by S.D. Maksimenko. Nizhyn, Ukraine: Vydavnyctvo NDU imeni Mykoly Gogola. Pp. 159 -169.

- May, R. (2001). *Iskusstvo psihologicheskogo konsul'tirovaniya [The art of psychological counselling]*. Moscow, Russia: Aprel-press, Eksmo-press.
- Shadrikov, V.D. (2006). *Mir vnutrennej zhizni cheloveka [The world of human inner life]*. Moscow, Russia: Logos.
- Tytarenko, T.M. (2003). *Zhittevij svit osobistosti: u mezhah i za mezhami budennosti [Personality's vital world: within and beyond mundanity]*. Kyiv, Ukraine: Lybid.
- Vasiliuk, F.E. (1984). *Psihologija perezhivaniya: analiz preodoleniya kriticheskikh situacij [Psychology of experience: the analysis of critical situations' overcoming]*. Moscow, Russia: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta.
- Vygotsky, L.S. (1982). O psihologicheskikh sistemah [About psychological systems]. *Sobranije sochinenij [Collected Works]*. Vol. 1. Moscow, Russia: Pedagogika. Pp.109-131.

Mykola Papucha

D.Sc. in Psychology, professor, Mykola Gogol State University in Nizhyn, Nizhyn (Ukraine)

THE MECHANISMS OF INNER WORLD STRUCTURING BY A PERSON

ABSTRACT

The article substantiates that a person's inner world is precisely the world, which means a single and structured formation existing and developing according to its own logic and laws. It is an integral world, not just a set of various psychological and psychical qualities, states, processes and properties. By no means it is not the result of external world reflection, although creates with

the latter a complex and very contradictory unity, mediated and, undoubtedly, personal. On the other hand, a person's inner world is not just her/his own Self; the latter actually should be recognized as a non-researchable object of the modern psychology (expressions like «I have my inner world», «That's my inner world» etc. will be quite adequate, but not «I am my inner world»). Vice versa, the most meaningful, contradictory and yet incomprehensible problematic clusters appear exactly in the domain of relations between the concepts of "Self" and "inner world". The article proves that Self is neither an agent nor an object of a personality as well as his/her inner world. The only thing that can be said about it now, that Self interacts in some way with such mega-entities as personality and consciousness, but it's impossible to tell exactly how. The article notes that inner world is a structured integral entity; this structuring is life-long, thus exactly a personality of a person is an agent of the most structuring acts (some of them, in our view, take place unconsciously).

The idea of development and emergence allows us to track dynamics and details of human inner world formation, thus to provide a more adequate picture of its structure and functioning. Undoubtedly, a story of two loving people takes place in the external world, in outer life worlds of each of them. And inner life worlds of these people are not separated from each other as well as from the external world; they are united and form some kind of unity. At a particular stage of their life, their love becomes not enough for them, love

stops to be completed and requires such completion. This completion (this “a peak experience”, as A.Maslow would say) is their implementation (integral implementation!) into each other till a result, such as a common creation, a new human being, a person. This process can be unfolded differently. As V.V. Davydov said, it can be the following: at first, there is an idea, a concept, desire and it already is the origin of a child’s inner world (as Plato stated, ideals can exist objectively). And it also can be differently: love passion (if it is a true love) in each of two loving beings has a periodic tendency to sharp increases. It is mobilization of all vital forces in order to get at the highest point a creative-generative experience. And such “creation” of a human personality is the absolute best that people can do (but they can do it without talking, just loving each other simply and truly). Exactly in this moment all forces of these two people - physical, spiritual, moral and psychological – are activated and united in unprecedented manner, combining into a creation of love, into emergence of a child.

Keywords: personality, mechanism, structuring, inner world, love, genesis.

Пануча Николай Васильевич

Доктор психологических наук, профессор, заведующий кафедрой общей и практической психологии, Нежинский государственный университет имени Н.В. Гоголя, г. Нежин (Украина)

МЕХАНИЗМЫ СТРУКТУРИРОВАНИЯ ВНУТРЕННЕГО МИРА ЛИЧНОСТЬЮ

АННОТАЦИЯ

В статье обосновывается, что внутренний мир человека это именно мир - то есть единое и структурированное образование, которое существует и развивается по собственной логике и собственным законам. Это именно целостный мир, а не набор разнообразных психологических и психических качеств, состояний, процессов и свойств. Он ни в коей мере не является результатом отражения мира внешнего, хотя представляет с последним сложное и очень противоречивое единство, опосредствованное, безусловно, личностно. С другой стороны, внутренний мир человека это и не его «Я». Последнее вообще должно быть признано тем, что современной психологией изучаться не может (адекватными будут выражения: «Я имею внутренний мир», «у меня есть внутренний мир», но не «Я - это и есть мой внутренний мир»). Напротив, именно в области отношений Я и внутреннего мира возникают наиболее содержательные, противоречивые и непонятные пока что проблемы. Доказывается, что «Я» не является ни субъектом, ни объектом ни личности, ни внутреннего мира, о нем сейчас, на наш взгляд, можно ска-

зять лишь то, что оно каким-то образом взаимодействует с такими мегаобразованиями, как личность и сознание, но каким именно образом - сказать невозможно. Отмечается, что внутренний мир является целостностью, которая структурирована и структурируется всю жизнь, причем именно личность данного человека является субъектом большинства структурированных актов (некоторые из них, на наш взгляд, происходят бессознательно).

Главное, на наш взгляд, состоит в том, что идея развития, становления позволяет отследить динамику и содержание образования внутреннего мира человека и тем самым дать намного более адекватную картину его строения и функционирования. Безусловно, история двух любящих людей происходит в мире внешнем, в жизненном внешнем мире каждого из них. И внутренние жизненные миры этих людей не отделены один от другого и от мира внешнего, а соединены между собой и образуют единство. На каком-то этапе их жизни их любви оказывается мало двух людей - переживание любви перестает быть завершенным и требует такого завершения. Этим завершением (этим «пиковым переживанием») - мог бы сказать А.Маслоу) является воплощение (целостное воплощение!) их друг в друга с появлением результата этого воплощения - общего произведения, нового человеческого существа, человека. Этот процесс может идти по-разному. Может - так, как говорил В.В.Давыдов - сначала возникает идея, мысль,

желание и это уже является возникновением внутреннего мира ребенка (от Платона - идеальное полностью может существовать объективно). А может быть и по-другому: любовная страсть (если это - любовь!) в каждого из любящих имеет периодическую тенденцию к резкому подъему. Мобилизация всех сил организма с тем, чтобы на наивысшей точке получить то переживание, которое имеет созидающе-порождающий характер. И такое «создание» человека является наивысшим, на что способны люди (но они могут об этом не говорить загодя - они просто очень и по-настоящему любят). Именно в этот момент все силы двух - физические, духовные, моральные, психологические - небывалым образом активизируются и объединяются, выплескиваясь в произведение любви - начало ребенка.

Ключевые слова: личность, механизм, структуризация, внутренний мир, любовь, генезис.

Дата отримання статті: 01.08.2019

Дата рекомендації до друку: 25.08.2019

Дата оприлюднення: 31.08.2019